

ІННОВАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК УМОВА ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Стаття присвячується дослідженню інноваційної культури як комплексу проблем, зумовлених суспільним сприйняттям інновацій і науки як їх джерела. Показано роль інноваційної культури як важливої складової сучасної інноваційної політики держави. Доведено, що забезпечення умов для зацікавленості населення у створенні інновацій, а також формування інноваційної культури мислення населення України є необхідною складовою розвитку її економіки.

Статья посвящена исследованию инновационной культуры как комплекса проблем, обусловленных общественным восприятием инноваций и науки как их источника. Показана роль инновационной культуры как важной составляющей современной инновационной политики государства. Доказано, что создание условий для заинтересованности населения в создании инноваций, а также формирование инновационной культуры мышления населения Украины являются необходимой составляющей развития её экономики.

The article under review discloses innovation culture as complex problem, deals with public perception of innovations and science as their source. The role of innovation culture as important constituent of up-to-day innovation state policy is observed. It is argued that favorable conditions for Ukrainian people for making innovations and the process of forming their innovation culture of thought are essential constituent of its economy.

Ключові слова: інноваційна культура, інновації, інтелектуальна праця, інноваційна модель розвитку.

Одним з визначальних чинників успіху сучасних розвинених країн є належна увага до питань інновацій, необхідного оновлення технологій, зростання частки інтелектуальної праці у виробництві матеріальних цінностей. Проблеми інноваційної діяльності набули сьогодні загальносвітового значення. Водночас, ефективна інноваційна діяльність неможлива без наявності у суспільстві інноваційної та організаційної культури, що справляють значний вплив на результати діяльності підприємств та трансформаційні процеси, що відбуваються на макро- і мікрорівнях.

Складність управління формуванням інноваційної культури зумовлена специфікою внутрішньої, глибинної сутності досліджуваної категорії, різноманітністю факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, які впливають на її стан і розвиток.

Серед наукових досліджень, присвячених проблемі формування інноваційної культури, можна виділити праці науковців різних шкіл, особливо інституціоналістів (Д.Коуз, Д.Норт, О.Уільямсон, А.Шастітко), а також авторів, які досліджували фактори, що визначають її з позицій менеджменту (І.Ансофф, О.Богорош, Е.Шейн), дослідників, які вивчали специфіку її формування у руслі постеконімічних і постіндустріальних тенденцій сучасного суспільства (О.Антипіна, Д.Белл, В.Іноземцев, А.Чухно, А.Мазур, І.Гагауз).

Недостатньо висвітленими у науковій літературі є питання, що стосуються місця інноваційної культури у реалізації науково-технологічної та інноваційної політики держави, а також її ролі у ринкових трансформаціях економіки

України. Цим і зумовлено актуальність даної статті.

Метою статті є окреслення положень теорії інноваційної культури, висвітлення взаємозв'язку рівня інноваційної культури мислення населення та можливостей реалізації науково-технологічної та інноваційної політики держави в цілому та в Україні зокрема.

Комплекс проблем, зумовлених суспільним сприйняттям інновацій і науки як їх джерела, дослідники все частіше пов'язують з поняттям інноваційної культури. Дослідження багатьох спеціалістів переконливо свідчать: серед факторів інноваційного розвитку необхідно враховувати не тільки наявність наукового доробку і матеріальних та фінансових ресурсів, а й рівень відповідної культури. Можна навести чимало прикладів, коли за однакових умов матеріального і фінансового забезпечення на одному підприємстві швидко запроваджуються нові технології, а на іншому, де персонал не готовий до таких інновацій, цей процес відбувається досить складно або не відбувається взагалі. Це підтверджують і соціологічні дослідження безпосередньо на виробничих підприємствах, і спостереження фахівців.

Подібне спостерігається і на рівні держав: чітка та виважена науково-технологічна та інноваційна політика керівників держави часом виводить її з третьорозрядних у піонери технологічного розвитку (наприклад, так звані «азійські тигри»), водночас недостатній рівень інноваційної культури керівництва країни чи працівників апарату державного управління значно ускладнює її інноваційний розвиток.

Під поняттям «інноваційна культура» трактують складову інноваційного потенціалу суспільства, яка характеризує рівень освітньої, загальнокультурної та соціально-психологічної підготовки особистості і суспільства в цілому до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних засадах [4].

Необхідність усвідомлення місця та ролі інноваційної культури в економічних трансформаціях сьогодення зумовлена першочергово глобальними процесами перетворення світової економіки на економіку знань. Суперництво держав сьогодні все більше перетворюється на змагання технологій, а найдорожчим товаром стає продукт інтелектуальної діяльності. Саме тому розвинені країни світу так активно поповнюють інтелектуальну еліту своїх націй за рахунок інших.

Великого значення для ефективного проведення в життя конструктивної науково-технологічної політики набуває сприйняття її не тільки науковцями, інженерами, а й пересічними громадянами. Як приклад можна навести досвід Японії, якій вдалося мобілізувати на активну творчу участь у науково-технологічному оновленні виробництва майже всю націю [5, с.16].

Сучасний темп оновлення наукового знання, небачене посилення його безпосереднього впливу на економічний і соціальний розвиток, перетворення його на основний ресурс розвитку економіки зумовлюють принципово нові

вимоги до механізмів передачі цього знання в систему освіти, освоєння його принципів положень на рівні суспільної свідомості, формування морально-етичних і світоглядних орієнтацій. У формуванні адекватної відповіді на цей виклик часу ключова роль належить інноваційній культурі. Складовими, що забезпечують її формування, виступають умови, які сприяють високим інвестиціям у людський та фізичний капітал, що зайнятий у сфері науки; відповідне адміністративне та правове середовище, а також стан освіти, її спрямованість на розвиток інноваційного мислення.

Проблемам формування інноваційної культури у розвинених країнах як пріоритету і фундаменту успішного соціально-економічного і духовного розвитку держави приділяється значна увага. Одним із важливих завдань країн Європейського Союзу є формування і розвиток інноваційного мислення суспільства, зокрема, в рамках Європейської комісії з науки і техніки створено постійно діючий форум «Навчання в інформаційному суспільстві». В Росії ще у 1999 р. діячі науки, культури, освіти, представники ділових кіл, органів державного управління підписали Національну хартію інноваційної культури. У 2001 р. в Москві відбувся форум «Інноваційна культура на зламі століть» [3, с.122].

Що ж до України, можна зауважити, що проблемам інноваційної культури увага майже не приділяється. У 2003 р. за участю Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва НАН України було розроблено Концепцію інноваційного розвитку економіки України, яка містила спеціальний розділ «Формування сучасної інноваційної культури суспільства». В цьому розділі було зазначено, що необхідним завданням держави є здійснення «докорінної перебудови духовного поступу країни з метою його органічного включення в процес переходу вітчизняної економіки на інноваційну модель розвитку» [2]. Тобто йдеться мова про приведення потенціалу і творчих здібностей особистості — її знань, умінь, рівня інтелекту і творчої активності, а також взаємовідносин у суспільстві — у відповідність до предметних результатів діяльності людей: техніки, технологій, інформації, норм права і т. д.

Формування інноваційної культури є складним для нашої держави завданням, адже його вирішення вимагає тривалого часу та значних коштів. Водночас робити це необхідно, причому послідовно та наполегливо, із залученням усіх гілок влади в Україні, наукових і освітніх установ та закладів.

Реальна практика підтверджує: незадовільний рівень інноваційної культури виявляється і в недостатній фаховій підготовці робочої сили, і в стереотипах масової свідомості, які стають нині реальним гальмом при освоєнні новітніх технологій, і згубно впливають на ефективність роботи органів управління, на прийняття й виконання принципово важливих рішень. Крім результатів, одержаних під час дослідження впливу рівня інноваційної культури їх працівників на освоєння конкретних інновацій і темпи інноваційного розвитку

безпосередньо на виробничих підприємствах, можна говорити про сумний досвід взаємодії науковців та спеціалістів-практиків з вітчизняним апаратом державного управління при підготовці проектів законодавчих актів, а також при дослідженні причин неефективності законів і програмних документів [1, с.48].

Усвідомлення значущості інноваційної культури у суспільстві нерозривно пов'язане з популяризацією наукового знання, необхідністю координованих дій у цій справі працівників науки, освіти та культури. Вітчизняний і світовий досвід свідчить, що популяризація наукового знання відіграє велику роль у формуванні інноваційної культури суспільства, значно впливаючи на рівень освіти та профорієнтацію, на специфіку малого і середнього бізнесу.

В розвинених країнах тривалий час науково-популярні видання є значною мірою ще й засобом міждисциплінарного спілкування науковців. В Україні кризова ситуація 90-х зумовила різке падіння накладів науково-популярних видань, призвела до майже цілковитого зникнення теле- та радіопередач, спрямованих на популяризацію наукового знання. Натомість у засобах масової інформації значне місце займають псевдонаукові сенсаційні матеріали, які дезорієнтують громадськість. А саме засоби масової інформації могли б багато зробити і в пропаганді, і в популяризації науки та технологічних новинок, і (що не менш важливо) в розвінчанні псевдонауки. Доцільно повернутися до ідеї широкомасштабних програм впливу на громадську думку, у яких могли б об'єднати свої зусилля вчені та журналісти, адже подібна практика існує у багатьох країнах світу.

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що інноваційна культура як важливий чинник успішної інноваційної політики будь-якої держави є фундаментом її успішного соціально-економічного і духовного розвитку. Проблема формування інноваційної культури в умовах становлення інформаційної цивілізації актуалізується жорсткою конкуренцією за економічне, фінансове і духовно-культурне лідерство між різними країнами та регіонами світу.

Україна, проголошуючи курс на утвердження інноваційної моделі розвитку, не може не враховувати вимог сьогодення, що пов'язані з функціонуванням ринку інтелектуальної продукції, науковими дослідженнями відповідно до запитів і очікувань суспільства. Ефективність інновацій залежить значною мірою від якості управлінських рішень щодо раціонального використання витрат на них, науково-технічного, виробничого потенціалу та природних ресурсів. Побудова нової моделі економіки в Україні потребує утвердження більш ефективної наукової системи, принципово нових наукових підходів до використання внутрішніх та зовнішніх чинників економічного зростання. Слід усвідомити, що сьогодні важливим є не лише зростання валового національного продукту, але й докорінна перебудова економіки, яка має наблизитися до економіки потіндустріалізму і стимулювати духовний злет нації.

Важлива роль цьому належить інноваційній культурі.

Список використаних джерел:

1. Биконя С. Інноваційна культура - умова реалізації інноваційної політики [Електронний ресурс] / С.Биконя // Персонал. – 2006. – № 4. – С.45-49. Режим доступу до статті: <http://personal.in.ua/article.php?id=266>
2. Концепція інноваційного розвитку економіки України [Електронний ресурс]. Режим доступу до джерела <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=916-14>
3. Мазур А.А. Современные институциональные структуры / А.А. Мазур, И.Е. Гагауз. – Киев-Харьков, 2005. – 312 с.
4. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: закон України від 16 січня 2003 р. № 433- IV // Офіційний вісник України. – 2003. -№7.
5. Чухно А.А. Актуальні проблеми розвитку економічної теорії на сучасному етапі / А.А. Чухно // Економіка України. - 2009. - №4 - С.14-28.